

Департамент культури, туризму, національностей та релігій
Запорізької обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Запорізька обласна бібліотека для дітей «Юний читач»
Запорізької обласної ради

Душа поета промовляє через слово

До 140-річчя від дня народження українського письменника, поета-лірика, драматурга, перекладача Олександра Олеся (Олександра Івановича Кандиби)

Запоріжжя
2018

Душа поета промовляє через слово: До 140-річчя від дня народження українського письменника, поета-лірика, драматурга, перекладача Олександра Олеся (Олександра Івановича Кандиби). Методичні рекомендації / укладач Н. О. Шахневич; Запорізька обласна бібліотека для дітей "Юний читач". – Запоріжжя, 2018. – 20 с.

Методичний матеріал містить інформацію про життєвий та творчий шлях Олександра Олеся та розробки заходів для читачів різних вікових категорій за його творчістю.

Розраховано на бібліотечних фахівців та широке коло читачів.

Укладач

Шахневич Н. О.

Комп'ютерна верстка
та редагування

Веселова Л. Г.

Відповідальна за випуск

Данилова Л. В.

Заслуги Олександра Олеся, без жодного сумніву, важко переоцінити. Тим не менш, очевидним є той факт, що про цю дивовижну людину в Україні знають дуже мало. Бібліотеки для дітей можуть стати тим містком, який наблизить видатного поета до дітей, дасть поштовх до більш глибокого вивчення його творчості.

Працюючи з творами Олександра Олеся бібліотекарі можуть використовувати у своїй роботі такі ефективні форми масової роботи з дітьми, як огляди літератури письменника (зокрема бібліографічні огляди), цикли читань (як приклад – читання вголос), обговорення книг, читацькі конференції, різноманітні особистісно-рольові та літературні ігри (конкурси, вікторини, подорожі книгами, літературні аукціони, вернісажі літературних героїв, літературні лото), усні журнали, літературні вечори, вечори пам'яті тощо. До програми цих заходів можна включити **виставку дитячих малюнків за творами О. Олеся «Світ в мені і в світі я» та літературний поетичний конкурс «Поетична райдуга»**. Доречно організувати книжкові виставки та провести огляди представленої на них літератури за такими темами: **«Я ще вернуся! Гарячим вітром...»**, **«Живи Україно, живи для краси...»**, **«Степи – брати і мати Січ»**, **«О слово рідне! Орле скутий!»**, **«З журбою радість обнялась»**, **«Душа розірвана, як рана...»**.

Цікавою читачам може стати **інтерактивна виставка-гра** **«Співець кохання, лірик, патріот»**

Завдання бібліотекаря – підібрати книги автора та, на попередньо визначених сторінках, розмістити картки із зазначеними на них цікавими фактами з життя і творчості О. Олеся. Окремо слід підготувати гарно оформлену коробку – лототрон і картки з питаннями та «адресами» відповідей. Цими «адресами» можуть бути: вказівка на назву книги і сторінки в ній; опис зовнішнього вигляду книги, вказана назва вірша тощо. Підійшовши до виставки, читач може витягнути з коробки – лототрону картку з питанням і «адресою» відповіді, а потім самостійно знайти відповідь у книзі, розміщеній на виставці. *(Книга і сторінка, на якій розміщена відповідь обираються за бажанням бібліотекаря і наявністю книг, що містяться в бібліотеці).*

Роботі з виставкою може передувати **літературна година «Журба і радість Олександра Олеся»**, на якій відбудеться перше знайомство читача з поетом.

Орієнтовний текст:

Історія України багата і розмаїта. Рясніє вона перемогами і тужить поразкам, виблискує славою на козацьких знаменах, переливається звитягою і хоробрістю в народних піснях. А ще живе вона в рядках поетичних творів Олександра Олеся. Він – український письменник, поет, драматург, що представляє символізм, а ще – батько не менш відомого поета і громадського діяча Олега Ольжича.

Олександр Олесь став символом цілого періоду в історії України початку ХХ століття – в цей непростий для нашої країни час. Його віршами говорило відродження української нації.

Знайомство з його творчістю – це справжнє відкриття, доторк до сокровенного. Ще за життя Олесь називали королем української лірики, а поетичні збірки вважали одним з найцінніших подарунків. Вже перша збірка його віршів «З журбою радість обнялась», яка вийшла друком у 1907 р., показала, що з'явився самобутній український поет, який розірвав піввіковий період наслідування великому Кобзареві. «Україна отримала лірика, якою очікувала ще з часів Тараса Шевченка», – писав Михайло Грушевський.

Літературні критики стверджують, що поетика Олесь побудована на трьох головних принципах – правда, воля, краса. Через це збірки його творів на початку ХХ століття були обов'язковим елементом в будинках інтелігентів. Виступи поета незмінно збирали повні зали слухачів. Його поезія – світла, сповнена мелодійності, допомогла нації зберегти себе.

Для України Олесь був одним із пророків, які тонко відчують свою країну, її переживання, біль і найменші інтонації. Читаючи вірші Олесь, сучасники навряд чи зможуть повірити в те, що написані вони були за багато років до подій Революції гідності. Він написав і про відродження країни, і про дивовижне відновлення потенціалу армії. Поет навіть передбачав горезвісну європейську «стурбованість», щодо останніх подій в Україні, написавши вірш «Європа мовчала».

Творчість Олесь припала на стик двох епох. Його лірика зберігає актуальність і через багато років після написання творів. Як приклад – гімни українським воїнам УНР, а потім ОУН-УПА.

Українське військо, мов з могили встало,
Загриміло в бубни, в сурмоньки заграло,
Розгорнуло прапор сонячно-блакитний...
Прапор України! Рідний, заповітний!

До кінця життя літератор жив з клеймом зрадника, оскільки, виїхавши з України у 1919 році, вже так і не мав можливості сюди повернутись. Головним почуттям в ліриці Олесь, в період після виїзду з України, стала туга за Батьківщиною. А радянські історики подбали про те, щоб назавжди викреслити його з пам'яті української нації. Вірші поета в СРСР не видавалися, ім'я було під негласною заборонаю. Олександр Олесь був кумиром українців до 1917 року, а сучасні літературознавці ставлять його ім'я в один ряд з Тарасом Шевченком. Вони впевнені, що, ні до, ні після Олександра Олесь рівних Шевченкові по силі поетичного таланту в українській історії не було. Іван Франко порівнював його вірші з музикою, Короленко називав його «українським Гейне», а Леся Українка зізналася, що не може більше писати лірику після Олександра Олесь.

Орієнтовні питання для виставки-гри
«Журба і радість Олександра Олеся»

1. «Троє дітей і три червонці». Хто сказав цю фразу і за яких обставин? Відповідь ви знайдете у книзі «...» на сторінці... ..
2. Хто вплинув на розвиток маленького Олександра? Відповідь ви знайдете у книзі, на якій зображено ..., на сторінці... ..
3. Якими були спогади сестер маленького Сашка про нього? Відповідь ви знайдете у книзі «...» на сторінці... ..
4. Що для О. Кандиби було місцем тортур? Відповідь ви знайдете у книзі «...» на сторінці... ..
5. Який освітній заклад закінчив О. Олесь і де працював за спеціальністю? Відповідь ви знайдете у книзі ... кольору, на сторінці... ..
6. Якою фразою любив представлятися О. Олесь незнайомим людям? Відповідь ви знайдете у книзі під назвою ...

Цікаві факти з життя поета

(можуть виступати орієнтовними відповідями до інтерактивної виставки-гри «Співець кохання, лірик, патріот»)

1. Походить поет з роду невільниче-чумацького. Батько, Іван Федорович, керував рибним промислом в Астрахані, де й потонув, коли синові було 11 років. Попервах матері допомагала сім'я загиблого чоловіка, проте незабаром вона змушена була виїхати до обласного центру, де працювала, щоб дати трьом дітям гарну освіту. Мати літератора розповідала, що після смерті чоловіка залишилася з трьома дітьми і трьома червонцями.

2. Саме мати дала Кандибі початкову освіту. В чотири роки хлопчик уже вмів читати, мати навчила сина любити українську літературу. У дитячі роки майбутній поет знав напам'ять майже весь «Кобзар» Шевченка.

3. Сестри Олеся писали в мемуарах, що нерідко можна було побачити, як маленький Сашко ходив по двору і щось наспівував. На питання про те, яку ж він пісеньку наспівує, хлопчик відповідав, що пісні не знає ніхто, крім нього.

4. Школу в автобіографії Олесь згадував, як справжнє місце тортур. Тим не менш, в шкільну пору він активно займався вивченням іноземних мов – вчив індійську, болгарську, сербську, польську та інші мови, у тому числі і "мертві" мови.

5. Навчання у Київському політехнічному інституті закінчити не зміг через відсутність грошей, здобув освіту лікаря-ветеринара. За цією спеціальністю працював багато років. Зокрема, понад десять років пропрацював ветеринаром на бійні, розташованій на вулиці Бійницькій у Харкові (нинішня назва - вулиця Кудрі).

6. Літературний дебют письменника відбувся у альманасі «Багаття», його вірш було опубліковано у 1905 році.

7. Незнайомим людям поет любив представлятися фразою «Не рак, не риба, Олесь Кандиба».

8. В студентські роки О. Олесь був присутнім на церемонії відкриття пам'ятника Івану Котляревському в Полтаві (1903 рік), яка зібрала всю українську інтелігенцію і стала маніфестацією української визвольної ідеї. На церемонії були присутні, зокрема, Леся Українка, Олена Пчілка, Михайло Коцюбинський, Микола Лисенко, Михайло Старицький та інші відомі особистості того часу. Заборона на використання у заході української мови стала для інтелігенції демонстрацією ворожості з боку царського режиму. Після цієї події всі свої твори поет писав виключно українською мовою.

9. У 1902 році в Слов'янську, де поет працював статистом, він познайомився з Вірою Антонівною Свадковською, яка вчилася разом із сестрою поета на жіночих курсах у Санкт-Петербурзі. Протягом 3 років дівчина, яка шалено подобалася поетові, не наважувалася вийти за нього заміж, оскільки розуміла, що життя з талановитою людиною вимагає самовідданості. Зрештою Віра Антонівна стала для літератора і вірним другом, і рецензентом, і справжнім ангелом-охоронцем. Дружина зуміла, навіть, пробачити чоловікові зраду з Марією Фабіановою, яка народила від нього сина, оскільки розуміла, що творчій особистості, якою є літератор, потрібні свіжі емоції. Утворився любовний трикутник, який потім став сюжетом драми «Ніч на полонині».

10. Олесем ласкаво називала поета його дружина Віра Антонівна, і він вирішив, що кращого псевдоніма для нього і бути не може.

11. У 1919 році уряд УНР запропонував Олесю поїхати в Будапешт як аташе з питань культури. Планувалося, що письменник проконтролює процес книгодрукування і дещо поліпшить здоров'я, що похитнулося, але з Будапешта він їде до Відня, Берліна, потім до Праги, де врешті-решт і закінчує своє земне життя.

12. Після виїзду Олеся за кордон сім'я возз'єдналася тільки у 1923 році. Це відбулось у Берліні.

13. Деякий час О. Олесь працював у посольстві УНР в Австрії. У Відні налагодив процес закупівлі медичних препаратів та інструментів для Головного військового ветеринарного управління УНР.

14. У Празі Олесь був одним з ініціаторів відкриття Українського клубу, безпосередньо брав участь у заснуванні Українського вільного університету, надав допомогу у фінансуванні.

15. Перебуваючи за кордоном, кілька разів збирав валізи в прагненні повернутися в Україну. Щоразу зупиняли звістки, що надходили з рідної землі. Масове знищення української інтелігенції радянською владою було кращим доказом того, що на батьківщині кривавий тиран розумним людям не дає жити.

16. Українською громадськістю Кандиба сприймається, в основному, як поет, автор ряду відомих віршів. Тим не менш творча спадщина Олеся більш різнопланова, ніж здається на перший погляд. Крім римованих творів, він писав прозу, драми, казки, фейлетони, публіцистику і перекладав рідною мовою твори іноземних авторів.

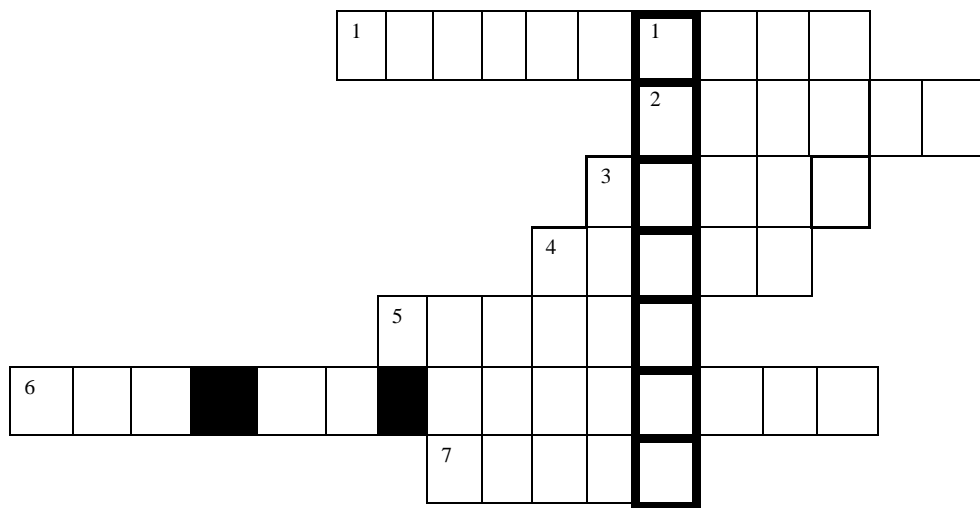
17. Про письменника написано дуже багато наукових праць, але багато сторінок біографії та творчості залишаються невідомими. Навіть багато років поспіль в архівах Праги знаходять вірші, написані Олесем.

18. 10 червня 1944 року в концтаборі Заксенхаузен гине від рук фашистів Олег Ольжич, син Олеся. Після отриманої звістки у батька загострюється хвороба печінки, через 6 тижнів після смерті сина, 22 липня 1944 року, лікарі констатують смерть письменника.

Заходи, організовані за творами Олександра Олеся дадуть змогу розширити уявлення дітей про духовний і матеріальний світи, виховати у них щиру любов до України, її історії, мови, природи, збагнути долю українського народу, зрозуміти причини його перемог і поразок, пробуджуючи в кожній дитині патріотичні почуття.

Зокрема, поезії «Над колискою», «Коліскова», «Спи, дитиночко кохана» допоможуть у проведенні **Свята матері**. Ліричні вірші «Чарівний край», «Дід Дніпро розплющив очі», «Не цвітуть квітки зимою...» та багато інших стануть у нагоді при проведенні **народознавчих годин**. Поезії, написані О. Олесем на чужині і перейняті болем і тугою за Україною, такі як: «Літній вечір...», «Хто зберіг любов до краю...», «Пісня», «Під Крутами» та багато інших, будуть доречними при організації патріотичних годин та годин пам'яті.

Цікавим доповненням до бібліотечних заходів за творчістю О. Олеся патріотичного спрямування може стати **Кросворд**, питання у якому складені за біографією письменника.

По горизонталі:

1. Де провів дитинство О. Олесь (*Верхосулля*);
2. Яку книгу, будучи дитиною, майбутній поет вивчив напам'ять («Кобзар»);
3. Давня назва міста, де народився О. Олесь (*Крига*);
4. Захоплення поета в юнацькі роки (*театр*);
5. Назва переважної більшості поетичних збірок митця («Поезії»);
6. Останній твір поета («Ніч на полонині»);

7. Місто, де провів останні роки поет (*Прага*).

По вертикалі:

1. Туга, сум, любов О. Олеся... (*Україна*).

Цікавою для роботи може стати поетична книга О. Олеся «Княжа Україна». Можна запропонувати дітям **цикл мандрівок сторінками історичного минулого нашої держави**, опрацювавши твори з цієї книги.

Наприклад, до твору «Ярослав Мудрий» з цієї книги радимо запропонувати дітям пограти у гру «**Поетична математика**», у ході якої дітям потрібно виконати математичні дії і прочитати назву поетичного твору.

Від слова «Книга» відняти «га», відняти «и», додати «я», додати «зь» ... (*Князь*)

До слова «Яр» додати «оса», відняти «а», додати «лавка», відняти «ка» ... (*Ярослав*)

Від слова «Мед» відняти «ед», додати «уд», додати «риба», відняти «ба», додати й» ... (*Мудрий*).

Помандрувати минулим України і уявити, як виглядав Київ за часів Ярослава Мудрого, допоможе дітям прослуховування аудіозапису твору О. Олеся «Ярослав Мудрий». Після прослуханого аудіозапису можна провести з дітьми тест-вікторину.

Орієнтовні питання для тест-вікторини «**Живи Україно, живи для краси...**»

1. Ярослав Мудрий – це... (*князь Київської Русі; воєвода полян; правитель гуннів*);
2. У якому місті правив Ярослав? (*у Москві; у Києві; у Царгороді*);
3. Чим оточив своє місто Ярослав? (*валами; колючим дротом; кам'яними стінами*);
4. Як відносився до свого міста Ярослав Мудрий? (*він про нього дбав; йому було байдуже до нього; він віддав його ворогам*);
5. Хто часто навідувався до управительських палат? (*бідні люди; родичі; туземні посланці*);
6. Де сидів князь, зустрічаючи посланців? (*в розкішному кріслі; на пишнім троні; на підлозі*);
7. Як до князя ставилися послы інших держав? (*вони його ненавиділи; боялися; кланялися і приносили дари*);
8. Якої честі від Ярослава хотіли удостоїтися європейські правителі? (*служити йому; бути похваленими; поріднитись з ним*);
9. У чому була мудрість Ярослава? (*у будівництві та владі; в його вбранні; в грошах*);
10. Ярослав не хотів воювати, бо... (*боявся бути убитим; не хотів нищити свого народу, народного майна; не хотів покидати рідне місто*);
11. Кого перед смертю покликав до себе Ярослав? (*синів; дочок; бідних людей*);

12. Який заповіт залишив своїм нащадкам Ярослав Мудрий? (жити у злагоді; завоювати більше земель; побороти чужоземців).

Конкурсна програма «Розумний, креативний, спритний»

Поданий нижче сценарій поєднує кілька форм роботи і може бути використаний як підсумкове заняття шкільної програми по вивченню творчості О. Олеся. Можливі варіанти використання його частин у якості самостійних бібліотечних заходів.

Обладнання: портрет О. Олеся, аудіо або відео запис пісні на вірш поета «Чари ночі»; 2 фліпчарти (або дошки з прикріпленим ватманом), маркери, картки для створення стіннівки, клей, 2 капелюхи.

Захід починається з перегляду відеоряду до пісні на вірш О. Олеся «Чари ночі» (виконання під гітару). Пісня взята з мережі Інтернет, виконавець невідомий. Відеослайди Н. Шеденко. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=DRXZelejdpQ>

Ведучий 1: Шановні гості, діти, вчителі! Рада вітати Вас на нашому заході, присвяченому творчості Олександра Олеся! Олександр Олесь – талановитий поет, драматург, перекладач, яскравий представник символізму в літературі. Він збагатив українську літературу задушевністю, ніжними почуттями і багатого внутрішньою силою, став однією з центральних постатей української поезії початку ХХ століття, уособлюючи новий тип поета, інтелігента, аристократа духу, захисника національних інтересів України. Тож давайте з'ясуємо, чому про таку непересічну людину так довго говорили лише пошепки.

Ведучий 2: Олександр Олесь увірвався в українську літературу, суспільне життя з дуже знаковою збіркою під назвою «З журбою радість обнялася», яка вийшла у 1907 році. З журбою радість обнялася – це основна канва всього життя поета.

Ведучий 1: Як і більшість великих поетів України, Олександр Олесь довгі роки перебував за стіною забуття. Під час буремних подій в історії України початку ХХ-го століття він одразу визначився зі своєю позицією, підтримавши Центральну Раду, а не більшовицьку владу. Тому і вимушений був у подальшому емігрувати з країни. Неможливо передати всю трагедію життя людини, змушеної жити у вигнанні, поза кордонами дуже коханої батьківщини.

Ведуча 2: Проте, у кожній збірці поезій О. Олеся простежується зв'язок із рідною землею, сподівання на повернення додому, бо усі думки і спогади, минуле і майбутнє, усе його життя, кожна його поезія назавжди пов'язані з Україною. Журба пекла душу за покинутою вітчизною, бо він завжди був вірним сином України, беріг її образ, як найбільшу святиню, писав про неї.

Ведучий 1: Окрім того, поет не тільки писав, він ще й слухав свою душу. Тому вважається, що Олександр Олесь є одним з найчуттєвіших поетів. В українську літературу прийшла людина, яка співала гімн кохання. Про неймовірний ліризм його поезій

говорить хоча б той факт, що 200 віршів поета покладено на музику 80-ма композиторами.

Ведучий 2: Сучасним читачам імпонують у творах поета патріотизм, громадянська позиція, неповторна краса українського слова, ширий ліризм, елегійність і життєрадісність, які примушують замислитись, у чому полягає краса людини, що означає любити життя, бути відданим Вітчизні. "Європа мовчала, коли Україна в нерівній боротьбі вся сходила кров'ю і слізьми стікала". Написаний ще в 30-х, цей вірш згадали на початку вже нинішньої війни на Донбасі. Наче його автор – із нами, наче бачить усе на власні очі, наче досі живий, і більше ніж поет.

Ведучий 1: Так, непростим, не безхмарним було життя поета. То були часи скитань у Відні, Будапешті, Берліні, Празі. Доля роз'єднала його з рідними. Молодим, рятуючись від переслідувань після Жовтневого перевороту, він змушений був поїхати з України, лишивши дружину і малого сина – Олега Ольжича, що згодом також став відомим поетом. Та навіть з-за кордону, з Чехії, Олександр Олесь без упину писав і друкувався в Україні.

Ведучий 2: Своє земне життя поет закінчив також на чужині, був похований в Празі. І лише нещодавно геніальний український письменник, поет і драматург Олександр Олесь драматично повернувся на рідну землю. 29 січня 2017 року прах поета та його дружини перепоховали на Лук'янівському цвинтарі в Києві. Якби не нещастя, не було б і щастя! Інакше й не скажеш про цю подію. 3 січня в Чехії у могилі Олеся несподівано для всіх поховали Володимира Михайлишина. За іронією долі, це був його шанувальник, який оплачував і доглядав за могилою письменника. А коли сам помер, син просто не хотів витратитися на іншу могилу. Розкопана могила, переговори дипломатів, суперечки навколо поховання. Та все ж Україна зуміла повернути собі першого з майбутнього пантеону українських геніїв.

Ведучий 1: Неймовірні події змусили повернутися до його віршів і згадати багатьох славних земляків, розкиданих по світу. Сьогодні Олександр Олесь повертається до нас з чужини піснею, яку Україна щиро вітає квітами, любов'ю і визнанням, бо поезії митця навчають нас берегти, любити і цінувати свою землю, вірно служити ідеалам миру і добра.

Ведучий 2: Так, творчість поета знайшла відгук в серцях українців. Його вірші вивчали і раніше, і зараз молодь продовжує знайомитися з творчістю поета, читаючи твори і слухаючи пісні сучасних виконавців на геніальні вірші. Давайте зараз послухаємо одну з таких пісень. Враховуючи події сьогоднішнього дня, вона, на мій погляд, є неймовірно актуальною. Це пісня «Не сумуй, дитино»

Діти прослуховують запис пісні. Режим доступу:

<https://www.youtube.com/watch?v=irz9DPHajkA>

Ведучий 1: Продовжимо нашу зустріч. Вона сьогодні включає і конкурсну програму. Зараз запрошую дітей об'єднатись у дві команди та визначитись з ролями. В

командах мають бути обрані «біографи», «поети», «редактори», «декламатори», «прозаїки».

Ведучий 2: Для оцінювання творчих досягнень команд нам потрібне журі. Тож прошу вітати: ... *(в журі обираються працівники бібліотеки та вчителі)*. Кожен конкурс оцінюватиметься за кількома параметрами, вказаними у таблиці оцінювання, яку отримує кожен з членів журі. Тож, починаємо нашу конкурсну програму.

Конкурс бібліографів

Проводиться у вигляді вікторини. Запрошуються діти-«біографи». Питання обираються шляхом жеребкування. Кожна правильна відповідь – 1 бал.

1. Назвіть справжнє прізвище письменника? *(Олександр Кандиба);*
2. Як з'явився псевдонім «Олесь»? *(Майбутня дружина письменника Віра називала його лагідно Олесем);*
3. Скільки років було майбутньому письменнику, коли він прочитав Шевченківський «Кобзар»? *(Чотири);*
4. Який навчальний заклад закінчив Олександр Олесь? *(Харківський ветеринарний інститут);*
5. На відкритті пам'ятника якому письменникові Олесь познайомився з Борисом Грінченком, Володимиром Самійленком, Михайлом Коцюбинським і Лесею Українкою? *(Івану Котляревському в Полтаві);*
6. Назвіть ім'я сина Олександра Олесь. Ким він був? *(Олег Ольжич – поет, політичний діяч);*
7. Яку подію письменник вважав трагедією свого життя? *(Еміграцію);*
8. Яка збірка Олександра Олесь є найвідомішою? *(«З журбою радість обнялась», 1907 рік);*
9. Хто був улюбленим англійським поетом українського митця? *(Вільям Шекспір);*
10. Назвіть музичні інструменти, на яких грав поет. *(Арфа, ліра, кобза).*

Журі підводить підсумки першого конкурсу. Оголошує бали, набрані кожною командою.

Конкурс поетів

На фліпчарті записані рядки з вірша О. Олесь. Завдання команд – дописати фанкор (власну кінцівку вірша з 4-х рядків).

Гроза пройшла... зітхнули трави,
Квітки голівки підняли,
І сонце, тепле і ласкаве,
Спилило погляд на землі...

Журі підводить підсумки другого конкурсу, оцінюючи змістовність, римова-ність фанкора та швидкість виконання завдання. Оголошує бали, набрані кожною командою.

Конкурс декламаторів

Завдання конкурсу полягає у виразному, чіткому, творчому декламуванні вірша поета «О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...». Командам роздаються аркуші з текстом вірша. Діти з ним знайомляться, а потім виразно декламують.

О, не дивуйсь, що ніч така блакитна...
Що вийдеш ти, то знала ніч оця, —
І через те вона така привітна,
Ясна і ніжна без кінця...

О, не дивуйсь, що пахощі навколо,
Що, мов зомлілі, дивляться квітки, —
Ця ніч твоє квітчає ними чоло
І з них тобі плете вінки.

О, не дивуйсь, що стільки зір на небі
Й така прозора ночі срібна мла, —
Ця ніч ясна вбиралася для тебе,
Для тебе й срібло розлила.

І тільки ти в кімнату підеш з ганку,
Погасне тихо й журно свято скрізь,
А хмарна ніч проплаче аж до ранку
Дощем рясним невітшних сліз...

Журі підводить підсумки третього конкурсу, оцінюючи виразність, чіткість декламування та творчий підхід до виконання завдання. Оголошує бали, набрані кожною командою.

Конкурс «Стіннівка»

У конкурсі беруть участь усі члени команди. Учасники отримують конверти, куди вкладені фотопортрети, фото обкладинок книг, а також картки з набраним текстом віршів та інформації про родину письменника. Завдання команди – вибрати портрет О. Олесья, фото його збірки, текст його вірша та картку з вірною інформацією з його біографії і все це розмістити на плакаті. Нижче поданий варіант завдання. Вірні відповіді підкреслені.

З журбою радість обнялась...
В сльозах, як жемчугах, мій сміх.
І з дивним ранком ніч злилась.
І як мені розняти їх?!
В обіймах з радістю журба.
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба,
І дужчий хто – не знаю я...

Сама собою річка ця тече,
Маленька річечка, вузьенька, як долоня.
Ця річечка Дніпра тихенька синя доня,
Маленька донечка без імені іще.
Вона тече в городі в нас під кленом,
І наша хата пахне їй борщем.
Цвіте над нею небо здоровенно
Солодкими хмарами з дощем.

Син О. Олеся – відомий поет, перекладач, археолог Олег Ольжич.

Донька О.Олеся – відома поетеса, член ОУН Олена Теліга

Конкурс прозаїків

Конкурс полягає в тому, що кожна з команд має захистити свій плакат, склавши розповідь «Мій поет».

Журі підводить підсумки останнього конкурсу та визначає переможців за результатами усіх конкурсів.

Ведучі у цей час пропонують дітям переглянути відео з декламацією вірша Олександра Олеся «Хіба не бачите, що небо голубіє...». Режим доступу:

https://www.youtube.com/watch?v=slw_374lnms

Заключне слово журі. Нагородження переможців.

Нагородження проводиться у довільній формі, але можна використати прийом «Приз у капелюсі». На папірцях в межах однієї цінової категорії прописуються заздалегідь приготовані призи. Папірці опускаються у капелюхи. Наприклад, в одному капелюсі записки з призами по 5 грн. – для переможців, другий – з призами по 3 грн. – для переможених. Кожен з учасників команд обирає собі приз сам, витягаючи папірець з капелюха і зачитуючи вголос його назву.

Орієнтовна форма аркуша оцінювання для членів журі

Вікторина	За кожен правильну відповідь 1 бал. Максимальний – 5 балів		
<i>1 команда</i>			
<i>2 команда</i>			
Конкурс поетів	Змістовність 1 бал	Римованість 1 бал	Швидкість 1 бал
<i>1 команда</i>			
<i>2 команда</i>			
Конкурс декламаторів	Виразність 1 бал	Чіткість 1 бал	Творчий підхід 1 бал
<i>1 команда</i>			
<i>2 команда</i>			
Стіннівка	За кожен правильну картку 1 бал Максимальний – 9 балів		
<i>1 команда</i>			
<i>2 команда</i>			
Конкурс прозаїків	Творчість 1 бал	Креативність 1 бал	Володіння мовою 1 бал
<i>1 команда</i>			
<i>2 команда</i>			

Вечір-портрет «Журба і радість - два крила»

Орієнтовний сценарій

Слова ведучого супроводжуються відео презентацією. До заходу підбираються аудіозаписи пісень на слова О. Олеся та організовується виставка творів письменника.

Звучить пісня у виконанні Марії Бурмаки «Ой, не квітни, весно», на екрані демонструється портрет О. Олеся.

Бібліотекар: Добрий день, шановні гості! 5 грудня 2018 року виповнюється 140 років від дня народження Олександра Олеся – лірика, поета поезії серця. Сьогодні ми з вами спробуємо у своїй уяві намалювати портрет поета, людини, громадянина Олександра Олеся. А почали ми нашу зустріч з пісні у виконанні сучасної виконавиці Марійки Бурмаки на слова Олександра Олеся, що входять до лірики, перейнятої громадянськими мотивами.

«Поет – завжди казкар», – сказав якимось М. Рильський. Справді, казковий погляд на світ породжує щемливе відчуття його краси, спонукає людину до творчості. Саме таке сприйняття дійсності було притаманне поетові Олександру Олеся. Справжнє при-

звище поета – Олександр Іванович Кандиба і народився він 5 грудня 1878 року в містечку Білопіль, що на Сумщині. Його дід по матері орендував великий панський маєток у селі Верхосулі, на північному краю українського степу. Тут і прожив свої молодечі літа майбутній поет.

На екрані демонструються краєвиди місцевості, де виріс О. Олесь

Бібліотекар: Краєвиди шовковистого степу, старі могили, спів жайворонків, дзюрчання витоків Сули, що брала свій початок біля Верхосулля, – все це, за словами поета, було для нього «суцільною казкою», одним золотим днем. Музика «тієї дивної весни» звучала в його душі упродовж всього життя. Усе це й зародило поетичне чуття і натхнення, вимережилося рядками першого вірша.

Звучить мелодійна композиція, під яку читець декламує вірш.

Читець: В дитинстві ще... давно, давно колись

Я вибіг з хати в день майовий...
Шумів травною степ шовковий,
Сміявся день, пісні лились...
Весь Божий світ сміявсь, радів...
Раділо сонце, ниви, луки...
І я не виніс щастя-муки,
І задзвеніли в серці звуки,
І розітнувсь мій перший спів...

Бібліотекар: Батько поета працював на рибних промислах у Астрахані, але загинув, коли Олександр ушов лише одинадцятий рік. Мати з трьома дітьми повернулася до рідного містечка. Тут майбутній поет закінчив початкову школу й двокласне училище. У п'ятнадцять років Олександр вступив до хліборобської школи містечка Дергачі, що неподалік від Харкова. Фахові дисципліни його цікавили мало, зате наполегливо працював хлопчина над вивченням мов. Музика слова настільки заповонила юнака, що бажання писати вірші дедалі міцнішало. І сімнадцятирічний Олександр виносить на суд друзів написані українською та російською мовами свої перші поетичні спроби, які розміщує в рукописному журналі «Комета». Його ранні вірші, щирі й безпосередні, нагадують за своєю стилістикою думи та балади, у них часто зустрічаються наслідування шевченківської тематики, ритміки.

У 1903 році Олександр стає студентом Харківського ветеринарного інституту. Після його закінчення молодий Олександр Кандиба працює земельним статистиком, потім ветеринаром. Але така прозаїчна робота, тим не менш, не вплинула на його поетичне натхнення.

На екрані демонструється перша збірка О. Олеся «З журбою радість обнялась»

Бібліотекар: Вже перша збірка віршів Олександра Олеся «З журбою радість обнялась», яка вийшла у 1907 році, не лише привернула увагу літературної критики, а й викликала захоплення в читачів, особливо в молоді. Поет підписав її літературним

псевдонімом – Олександр Олесь, який невдовзі став відомим усім, хто цікавився та захоплювався поезією.

Звучить мелодійна композиція, під яку читець декламує віри.

Читець: З журбою радість обнялась...

В сльозах, як в жемчугах, мій сміх,
І з дивним ранком ніч злилась,
І як мені розняти їх?!
В обіймах з радістю журба.
Одна летить, друга спиня...
І йде між ними боротьба,
І дужчий хто - не знаю я...

Бібліотекар: У цій поезії образи побудовані на протилежностях: журба і радість, сміх і сльози, ранок і ніч. Єдність і боротьба цих протилежностей – це і є сутністю людського буття. Радість і журба борються між собою в поетовому емоційному сприйнятті дійсності. Мінливість настроїв властива поезії Олесь всіх періодів його творчості. Радість і журба проходять і через вірші пізнішого періоду творчості – «Моїй матері», «О, принесіть як не надію» та ін.

Окремим пластом можна виділити поезію, яка пройнята громадянськими мотивами. Його вірші засвідчують активну позицію поета-громадянина і патріота, його оцінку тих подій, що відбулися в Україні: лютневої революції, революції 1917 року, громадянської війни, голоду, репресій. Це його вірші «Голод», «1918 рік», «Горіла хата. Три брати...», «А ти, Марку, грай...», «Синіла ніч, дивились зорі...».

На екрані демонструється книга О. Олесь «Княжа Україна»

Бібліотекар: Звертався митець і до історичної тематики. Під впливом перечитаних популярних курсів історії України Івана Крип'якевича Олесь написав історичну поему «Княжа Україна», яку, звичайно ж, не можна оминати увагою. Вона була створена поетом восени 1920 року, коли Українська Народна Республіка зазнала поразки. Ці вірші є поетичною оповіддю про минуле українського народу, про князів Київської Русі, про їхню мудрість, любов до рідної землі, хоробрість та мужність.

На екрані демонструється світлина О. Олесь у Празі

Бібліотекар: На початку 1919 року почалася трагічна сторінка життя поета, яку можна назвати одним словом – чужина. Олесь виїздить за кордон, зупиняється у Будапешті, Відні, а потім переїжджає до Праги, де залишається на все життя. На чужині поет жив Україною, марив рідною землею, вважав себе її сином, сподівався до неї повернутися. Журба пекла душу за покинутою вітчизною. Він завжди був вірним сином України, беріг її образ як найбільшу святиню, писав про неї так:

Звучить мелодійна композиція, під яку читець декламує віри

Читець: В вигнанні дні течуть, як сльози,
Думки в вигнанні сплять, як мертві,
Солодкі спогади сичать, як змії,

Душа ридас, як дитина.
Душа розірвана, як рана...
Бальзам далеко так, як сонце,
А сонце, сонце, як і щастя,
Там, там, лише в краю коханім.

Бібліотекар: У страшний час голодомору 1921 року О. Олесь працює у закордонному українському товаристві у справах надання допомоги голодуючим. Він приймає рішення не повертатися в Україну, зрозумівши, що молодій УНР не подолати більшовицькі збройні сили. Проте, залишившись на чужині, Олесь швидко почав каятися у цьому. Настали тяжкі роки невимовної туги за Україною, за своїм народом, роки смутку і спокути. Розпач і журба поета вибухнули у поезії «Коли б я знав, що розлучусь з тобою». Туга за рідною землею звучить і у сумній пісні «На чужині», в поезіях «Швидко, швидко ми побачимось», «Стомився я вкрай в цій безмежній пустелі», «Моїй матері». Вірші останнього періоду творчості О. Олеся позначені філософічністю, драматизмом переживань, що спираються на суперечливий досвід прожитих років. Поет ніколи не стояв осторонь тих процесів, які відбувались у його країні, навіть перебуваючи в еміграції, глибоко переймався долею свого народу.

Проте, пейзажна та інтимна лірика геніального поета варта не меншої, а може й більшої уваги, ніж громадянська. У ній автор майстерно розкриває внутрішній світ закоханої людини, вдається до різних прийомів, щоб передати глибину її переживань.

На екрані демонструються світлини з літературних вечірок, на яких гімназисти декламують вірші О. Олеся

Бібліотекар: Твори поета декламували гімназисти й студенти на літературних вечірках. До поезії О. Олеся дуже часто зверталися композитори. Понад 30 музикантів здійснювали обробку його поезій. Серед них Микола Лисенко, Яків Степовий, Кирило Стеценко, Станіслав Людкевич. Так, наприклад, поезія Олеся «Чари ночі», автором мелодії якої став Василь Безкоровайний, стала улюбленою народною піснею «Сміються, плачуть солов'ї!». Вона сприймається як гімн юності, пісня кохання, як уславлення органічної єдності життя людини та природи.

Діти прослуховують аудіозапис пісні «Сміються, плачуть солов'ї!» у виконанні Ніни Матвієнко

Бібліотекар: Текст цієї пісні дуже сподобався студентці Бестужевських курсів, майбутній дружині поета Вірі Свадковській. Вона почала називати Олександра ніжно і ласкаво – мій Олесь, давши життя його літературному псевдоніму. Завдяки глибокій поетичності, мелодійності, поезія «Чари ночі» стала улюбленою піснею українців. У радянські часи її називали народною піснею. Авторів її замовчували, бо вони обидва стали емігрантами. Пісні «Тайна» (покладена на музику Станіславом Людкевичем) і «Не беріть із зеленого лугу верби» (музику до неї написав Яків Степовий) входять до класики українського романсу.

Діти прослуховують аудіозапис пісні «Не беріть із зеленого лугу верби»

Бібліотекар: У кожної людини бувають у житті якісь особливо хвилюючі дні, після яких вона стає наче зовсім іншою. Так сталося і з Олександром Олесем після того, як 1907 року у нього народився первісток - син Олег, якого поет називав ласкаво і ніжно Лелекою, Бубою. Саме народження сина дало йому натхнення створити безліч творів для дітей: «Поєдинок», «Рак-рибалка», «Вовчєня», «Ялинка», «Іменини», поеми «Грицеві курчата», «Водяничок». Незаперечним є внесок Олеся і у розвиток драматургії для дітей. Він плідно працював над інсценізаціями народних та літературних казок, таких як «Івасик-Телесик», «Лісовий цар Ох», «Лисичка, Котик і Півник», «Микита Кожум'яка» та інших. Малеча залюбки сприйняла і власні поетові драми-казки.

Бібліотекар звертає увагу дітей на виставку дитячих творів О. Олеся

Бібліотекар: Показовою є драматична трилогія письменника про стосунки людини з природою: «Бабусина пригода», «Бабуся в гостях у ведмеда», «Ведмідь в гостях у бабусі». По суті, у 20 - 30-х роках минулого століття Олександр Олесь був чи не єдиним творцем української драматичної казки. Відомий Олександр Олесь і як перекладач. Він перекладав казки В. Гауфа, «Пісню про Гайявату» Г. Лонгфелло, арабські казки та інші твори. А ще є автором драматичних творів «По дорозі в Казку», «Над Дніпром», «Ніч на полонині».

Всього у закордонний період письменник видав п'ять поетичних книг, писав п'єси для дорослих, вірші, інсценізації казок. Протягом 1924-1925 років у серії «Українській дитині» видавництва «Чайка» (Відень) вийшли вірші для дітей: «Ялинка», «Поєдинок», «Рак-рибалка», «Вовчєня», «Іменини». Всі вони були гарно ілюстровані художниками Оленою Кульчицькою та Юрієм Вовком. Окремими виданнями вийшли поеми Олеся «Грицеві курчата», «Мисливець Хрін та його пси», «Водяничок». Усі ці твори збагачують внутрішній світ дитини, розвивають фантазію та уяву, вчать любити природу, сприяють гармонізації дитячої свідомості.

На екрані демонструються книги Олеся для дітей

Бібліотекар: Двадцять п'ять років Олександр Олесь пробув за кордоном. Тяжкими були останні роки життя поета. В останні десятиріччя життя Олесь займається переважно інсценізацією народних казок, написанням лібрето для дитячих опер.

На екрані демонструється світлина Олега Ольжича

Бібліотекар: Син Олександра Олеся – Олег Ольжич теж став поетом. Його поетична творчість дуже різнилася від співучої лірики його батька. Розбіжності у поглядах нерідко викликали гострі суперечки між ними. Але Олег завжди з повагою ставився до батька і тримав у пам'яті кожний його твір. За кордоном О. Олеся не покидають тривожні думи про сина Олега – активного учасника руху Опору. Восени 1941 р. юнак побував у Києві, мріючи про відновлення української державності. Та боротьба була нерівною: нацисти схопили Олега Ольжича і в червні 1944 р. закатували в концтаборі Заксенхаузен. Так передчасно обірвалося життя відомого вченого-археолога і талановитого поета Ольжича. 22 липня 1944 року у Празі, невдовзі після того, як одержав повідомлення про загибель сина Олега, помер і Олександр Олесь, змучений хворобою,

війною, самотністю на чужині. Поет був похований на Ольшанському кладовищі в Празі.

На екрані демонструється портрет О. Олеся

Бібліотекар: Олесь лишив по собі величезну спадщину, у якій журливий настрій переплівся з радісною вірою у щасливе майбутнє. Про що б не писав О. Олесь, – про кохання чи природу, про Батьківщину чи народ, – у всіх його творах Журба і Радість утворюють феєричний тандем. Палаючим метеоритом пронісся Олександр Олесь небосхилом української літератури і залишив по собі яскраві снопи іскор – неповторні поезії. Творчість Олеся – визначне явище в українській літературі перших двох десятиріч ХХ ст. Поезії митця навчають нас берегти, любити і цінувати свою землю, вірно служити ідеалам миру і добра. І ми сьогодні віримо, що доля творчої спадщини Олександра Олеся буде щасливішою, ніж його особиста доля.

Отже, перед нами вималювався портрет Олександра Олеся – неперевершеного автора інтимно-особистісних та громадянських мотивів, одного з найкращих продовжувачів справи Тараса Шевченка, Лесі Українки, Івана Франка та інших діячів української літератури. 140 років минуло від дня народження видатного українського літератора – творця класичних мистецьких шедеврів української поезії, а поезія його і досі надихає на створення нових пісень. Тож на закінчення нашої зустрічі прослухайте пісню «Ворони» на слова Олександра Олеся у виконанні сучасного гурту «Кому вниз». І хай ніхто ніколи не засумнівається у вашій волі! І хай радість і журба дарують вам два крила натхнення, як дарували вони їх Олександру Олесяю.

Дякую за увагу! До побачення!

Звучить пісня «Ворони» на слова Олександра Олеся у виконанні гурту «Кому вниз».

Доречно знайомити з творчістю О. Олеся і дітей молодшого шкільного віку. Це може бути пізнавально-ігровий захід, побудований, наприклад, так:

- коротке знайомство з біографією О. Олеся;
- презентація організованої виставки книг автора;
- читання дитячих віршів автора з використанням ігрових методів та прийомів.

Назвати ці заходи можна так: **літературна подорож казками О. Олеся «Бабусина пригода, або Як бабка з ведмедем потоваришувала», літературна мандрівка «Чарівний край – Україна», свято матері «Колискові – мамині обійми», інформаційно-розважальний калейдоскоп «Звірята і малята» тощо.**

Враховуючи те, що поезія О. Олеся добре розвиває уяву та мислення дітей, перед читанням віршів поета можна пограти з малюками у гру «Уяви мене». Дітям пропонується заплющити очі і уявити героїв вірша, відчувати настрій, який хотів донести автор. Використати, наприклад, вірші « Жив собі зайчик», «Капустонька», «Снігова куля» та інші та провести бесіду за ними.

Можна використати також **метод «Словесного малювання».**

Після прочитання вірша бібліотекар задає дітям запитання:

- До яких слів з вірша вам хотілося б виконати малюнок?

- Що або хто на ньому буде зображений?

- Який колір ви використаєте для свого малюнка?

Потім бібліотекар пропонує дітям намалювати висловлене на папері.

Також буде доречним виготовлення з дітьми за сюжетами віршів різноманітних поробок (аплікацій, виробів з різних матеріалів, тощо).

Вдалим може бути і використання **методу «Передбачення»**.

Перед читанням вірша дітям пропонується спробувати за заголовком передбачити, про що йтиметься у вірші, а потім перевірити, чи справдились їхні очікування.

Наприкінці заняття варто запитати у дітей, які почуття та емоції викликали у них вірші О. Олесь та чи сподобалися вони їм.

Доречним буде інсценування дітьми коротких віршиків автора: «Іменини», «Вовчєня», «Два хлопчики», «Ялинка» - або ж підготовка лялькової вистави за казками автора «Бабусина пригода» або «Солом'яний бичок».

Список використаної літератури:

Твори Олександра Олесь для дітей

Олесь, О. Бабусина пригода : П'єса / О. Олесь. – К.: Веселка, 1993. – 28 с.: іл.

Олесь, О. І. Від льоду до льоду / О. І. Олесь. – К.: Дитвидав, УРСР, 1959. – 39 с.

Олесь, О. Вибране / О. Олесь. – К.: Школа, 2002. – 350 с. – (Шкільна хрестоматія)

Олесь, О. Вовчєня : Вірші / О. Олесь. – К.: Веселка, 1991. – 32 с.: іл.

Олесь, О. Бабусина пригода : П'єса / О. Олесь. – К.: Веселка, 1993. – 28 с.: іл.

Олесь, О. Все навколо зеленіє : Вірші, поеми, казки : – К.: Веселка, 1990. – 318 с.: іл.

Олесь, О. І. З журбою радість обнялась / О. І. Олесь. – К.: Веселка, 1968. – 150 с.

Олесь, О. Княжа Україна / О. Олесь. – К.: Школа, 2006. – 252 с.

Олесь, О. Олександр Олесь - дітям/ О. Олесь. – Львов: Априорі, 2017. – 88 с.: іл.

Олесь, О. Ялинка : Вірші / О. Олесь. – К.: Веселка, 1969. – 16 с.: іл.

Статті із періодичних видань

Багряна, А. Казка природи : Про поета Олександра Олесь (1878-1944)/ А. Багряна // Дзвіночок. – 2018. – №6. – с.12-13.

Грицай, Я. Наскрізний образ свободи поетичного світу Олександра Олесь / Я. Грицай // Українська мова і література в школах України. – 2018. – №3. – с.30-32.

Журба і радість у житті поета // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2013. – №4. – с.96.

Олександр Олесь. [Вікторина] // Шкільна бібліотека. – 2018. – №3. – с.61-63
вкладки.

Комунальний заклад "Запорізька обласна
бібліотека для дітей "Юний читач"

Запорізької обласної ради

69006

м. Запоріжжя,

вул. В. Лобановського, 14

Телефони: (061) 236-85-62

236-85-63

236-86-27

236-86-49

Факс: (061) 236-85-62

Електронна пошта: zobd@ukr.net

Сайт: www.zobd.zp.ua